

College voor Toetsen en Examens

MAATSCHAPPIJ- KUNDE VMBO

SYLLABUS CENTRAAL EXAMEN
2025

Versie 2, juli 2023

INHOUD

VOORWOORD	3
1 INLEIDING	4
2 VERDELING EXAMINERING CE/SE	5
3 SPECIFICATIE VAN DE GLOBALE EINDTERMEN VOOR HET CE	6
3.1 ML2/K/3 LEERVAARDIGHEDEN IN HET VAK MAATSCHAPPIJKUNDE	6
3.2 ML2/K/4 POLITIEK EN BELEID	9
3.3 ML2/K/8 CRIMINALITEIT EN RECHTSSTAAT	24
3.4 ML2/V/1 ANALYSE MAATSCHAPPELIJK VRAAGSTUK	38

VOORWOORD

De minister heeft de examenprogramma's op hoofdlijnen vastgesteld. In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen waarover het centraal examen (CE) zich uitstrekt: het CE-deel van het examenprogramma.

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) geeft in een syllabus, die jaarlijks verschijnt, een toelichting op het CE-deel van het examenprogramma. Behalve een beschrijving van de exameneisen voor een centraal examen kan een syllabus verdere informatie over het centraal examen bevatten. Bijvoorbeeld over een of meer van de volgende onderwerpen: specificaties van examenstof, begrippenlijsten, bekend veronderstelde onderdelen van domeinen of exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen, bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw, bijzondere vormen van examinering (zoals computereexamens), voorbeeldopgaven, toelichting op de vraagstelling, toegestane hulpmiddelen.

De functie van een syllabus is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar zijn aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt.

Een syllabus is ook een hulpmiddel voor degenen die zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholingsinstanties. De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor zijn door de SLO handreikingen geproduceerd die niet in deze uitgave zijn opgenomen.

Deze syllabus geldt voor het examenjaar 2025. Syllabi van eerdere jaren zijn niet meer geldig en kunnen van deze versie afwijken. Voor het examenjaar 2026 wordt een nieuwe syllabus vastgesteld. Het CvTE publiceert uitsluitend digitale versies van de syllabi. Dit gebeurt via Examenblad.nl (www.examenblad.nl), de officiële website voor de examens in het voortgezet onderwijs. In de syllabi 2025 zijn de wijzigingen ten opzichte van de vorige syllabus voor het examenjaar 2024 duidelijk zichtbaar. De veranderingen zijn geel gemarkeerd. Er zijn diverse vakken waarbij de syllabus 2025 geen inhoudelijke veranderingen heeft ondergaan.

Een syllabus kan ook tussentijds worden aangepast, bijvoorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekendgemaakt worden. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september op Examenblad.nl.

Het CvTE stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in het rooster voor de centrale examens en in de Septembermededeling.

Voor opmerkingen over syllabi houdt het CvTE zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@cvte.nl of aan CvTE, Postbus 315, 3500 AH Utrecht.

De voorzitter van het College voor Toetsen en Examens,
Drs. J.H. (John) van der Vegt MPM

1 — INLEIDING

1.1 — ACHTERGROND

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) heeft in juni 2018 een syllabuscommissie maatschappijkunde vmbo de opdracht gegeven om de syllabus te actualiseren en de onvolkomenheden te reviseren, zonder daarbij de examenstof te verzwaren.
De syllabuscommissie heeft begin december 2019 een conceptsyllabus vastgesteld. Op basis van deze versie werd in december 2019 en januari 2020 een veldraadpleging gehouden. De resultaten van deze veldraadpleging zijn meegenomen bij de totstandkoming van deze definitieve syllabus.

1.2 — GEWIJZIGDE STRUCTUUR

De structuur van de vernieuwde syllabus is veranderd ten opzichte van de syllabi van voorgaande jaren. Deze nieuwe structuur maakt de verschillen en overeenkomsten tussen de leerwegen BB, KB en GL/TL duidelijker.
In de vernieuwde syllabus worden specifieke eindtermen per niveau weergegeven.

1.3 — INHOUDELIJKE WIJZIGINGEN

De vernieuwde syllabus kent een aantal wijzigingen in het toepassen van de inhoud. Zo is onder meer de aanduiding 'de kandidaat is bekend met ...' vervangen door de volgende twee typeringen: 'de kandidaat kent/weet ...' en 'de kandidaat kan ... noemen, herkennen, beschrijven en toepassen'. Waar dat nodig was, is een meer logische volgorde in de tekst aangebracht en zijn teksten herschikt. De beschrijvingen van kerndelen 4 en 8 zijn meer in balans gebracht.
Bij de formulering 'de kandidaat kent/weet' is de kennisinhoud vervolgens concreet gespecificeerd. Alleen deze gespecificeerde kennis kan bevraagd/getoetst worden in het examen.
Bij de formulering 'de kandidaat kan... noemen, herkennen, beschrijven en toepassen' is de inhoud niet concreet gespecificeerd, maar wordt wel van de kandidaat verwacht dat het de betreffende begrippen, onderwerpen, etc. in brede zin kan benoemen, herkennen, beschrijven en toepassen.
Begrippen die de kandidaat moet kennen staan een keer vermeld, maar kunnen ook bekend verondersteld worden in relatie tot andere eindtermen.
Bepaalde vaardigheden uit de kerndelen 4 en 8 en het verrijgingsdeel 1 zijn verplaatst naar de leervaardigheden. De syllabus 023 kent inhoudelijk geen wijzigingen ten opzichte van de syllabus van 2022.

1.4 — LEESWIJZER SYLLABUS

De examenstof wordt beschreven in tabellen. Deze tabellen hebben drie verschillende type regels: de tekst uit het examenprogramma, de beschrijving van de examenstof op hoofdlijnen en de verdere specificering van de examenstof. De kruisjes in de drie rechter kolommen geven aan voor welke leerweg de beschrijving of specificering bedoeld is.

Tekst uit het examenprogramma	BB	KB	GL
Beschrijving examenstof	*	*	*
Verdere specificering	*		
De kruisjes in de drie rechter kolommen geven aan voor welke leerweg de beschrijving of verdere specificering bedoeld is.		*	*

2 VERDELING EXAMINERING CE/SE

Tabel:

Verdeling van de examenstof maatschappijkunde BB, KB en GT over centraal examen en schoolexamen

Exameneenheden		CE	moet op SE	mag op SE
ML2/K/1	Oriëntatie op leren en werken		BB-KB-GT	
ML2/K/2	Basisvaardigheden		BB-KB-GT	
ML2/K/3	Leervaardigheden in het vak maatschappijkunde	BB-KB-GT	BB-KB-GT	
ML2/K/4	Politiek en beleid	BB-KB-GT		BB-KB-GT
ML2/K/5	Mens en werk		BB-KB-GT	
ML2/K/6	De multiculturele samenleving		BB-KB-GT	
ML2/K/7	Massamedia		BB-KB-GT	
ML2/K/8	Criminaliteit en rechtsstaat	BB-KB-GT		BB-KB-GT
ML2/V/1	Analyse maatschappelijk vraagstuk	GT		GT
ML2/V/2	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie		GT	
ML2/V/3	Vaardigheden in samenhang	GT		GT

3 SPECIFICATIE VAN DE GLOBALE EINDTERMEN VOOR HET CE

3.1 ML2/K/3 LEERVAARDIGHEDEN IN HET VAK MAATSCHAPPIJKUNDE

ML2/K/3 Leervaardigheden in het vak maatschappijkunde	BB	KB	GT
De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot:	x	x	x
<p>1. het verwerven van informatie en daarbij gebruik maken van verschillende informatiebronnen.</p> <ul style="list-style-type: none"> Er wordt uitgegaan van verschillende informatiebronnen zoals teksten, afbeeldingen, beelden, cijfers en eenvoudig statistisch materiaal. 	x		
<p>2. het verwerken van zelf verzamelde of aangereikte informatie over maatschappelijke verschijnselen/vraagstukken en interpreteren op basis van vakinhoudelijke kennis.</p> <ul style="list-style-type: none"> De kandidaat kan op basis van vakinhoudelijke kennis: <ul style="list-style-type: none"> de mate van betrouwbaarheid vaststellen door te kijken of er sprake is van een scheiding van feiten en meningen; relevante gegevens selecteren, ordenen, vergelijken en zo nodig bewerken; een conclusie formuleren op basis van argumenten en feiten. 	x		
<p>3. het herkennen van de principes en procedures van de benaderingswijze van het vak maatschappijkunde in een tekst over een maatschappelijk vraagstuk of verschijnsel.</p> <ul style="list-style-type: none"> De kandidaat kan de vier kenmerken van een maatschappelijk vraagstuk noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: <ul style="list-style-type: none"> het gaat om een situatie die veel mensen onwenselijk vinden; er bestaan verschillende meningen over de oplossing van het probleem; het probleem krijgt de aandacht van de media; het probleem kan door middel van gezamenlijke actie of door optreden van de overheid worden opgelost/aangepakt. De kandidaat weet dat een maatschappelijk vraagstuk pas een politiek probleem wordt wanneer het vraagstuk op de politieke agenda staat. De kandidaat kan de vier benaderingswijze van het vak maatschappijkunde herkennen aan de onderstaande vragen: <ul style="list-style-type: none"> politiek-juridisch: welke regels of wetten bestaan erover? sociaaleconomisch: wie hebben er belang bij? sociaal-cultureel: wat vinden mensen ervan? veranderings- en vergelijkend: hoe werd er vroeger, of wordt er nu in andere samenlevingen over gedacht? 	x		
4. het innemen van een standpunt betrekking tot een concreet maatschappelijk vraagstuk en hier argumenten voor geven.	x		

ML2/K/3 Leervaardigheden in het vak maatschappijkunde	BB	KB	GT
De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot:	x	x	x
1. het herkennen van verschillende typen vragen over maatschappelijke vraagstukken en het zo zelfstandig mogelijk formuleren van antwoorden. - het gaat om beschrijvende en waarderende vragen.		x	x
2. het verwerven van informatie bij gegeven of zelf geformuleerde vragen en daarbij gebruik maken van verschillende informatiebronnen. • Er wordt uitgegaan van verschillende informatiebronnen zoals teksten, afbeeldingen, beelden, cijfers en eenvoudig statistisch materiaal.		x	x
3. het verwerken van aangereikte informatie over maatschappelijke verschijnselen/vraagstukken en interpreteren op basis van vakinhoudelijke kennis. • De kandidaat kan: - de mate van betrouwbaarheid vaststellen, door te kijken naar of er hoor en wederhoor is toegepast en of er sprake is van een scheiding van feiten en meningen en door te controleren of de feiten terugkomen in andere bronnen; - relevante gegevens selecteren, ordenen, vergelijken en zo nodig bewerken; - een conclusie formuleren op basis van argumenten en feiten.		x	x
4. het herkennen van de principes en procedures die horen bij de benaderingswijze van het vak maatschappijkunde in informatiebronnen over een maatschappelijk vraagstuk, of toepassen op een maatschappelijk vraagstuk. • De kandidaat kan de vier kenmerken van een maatschappelijk vraagstuk noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: - het gaat om een situatie die veel mensen onwenselijk vinden; - er bestaan verschillende meningen over de oplossing van het probleem; - het probleem krijgt de aandacht van de media; - het probleem kan door middel van gezamenlijke actie of door optreden van de overheid worden opgelost/aangepakt. • De kandidaat weet dat een maatschappelijk vraagstuk pas een politiek probleem wordt wanneer het vraagstuk op de politieke agenda staat.		x	x
• De kandidaat kan de vier benaderingswijzen bij het maatschappelijk vraagstuk van het vak maatschappijkunde noemen en herkennen: - politiek-juridische benaderingswijze - sociaaleconomisch benaderingswijze - sociaal-culturele benaderingswijze - veranderings- en vergelijkende benaderingswijze		x	

ML2/K/3 Leervaardigheden in het vak maatschappijkunde	BB	KB	GT
De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot:	x	x	x
<p>4. het herkennen van de principes en procedures die horen bij de benaderingswijze van het vak maatschappijkunde in informatiebronnen over een maatschappelijk vraagstuk, of toepassen op een maatschappelijk vraagstuk. (vervolg)</p> <ul style="list-style-type: none"> • De kandidaat kan de vier benaderingswijzen bij het maatschappelijk vraagstuk van het vak maatschappijkunde noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: <ul style="list-style-type: none"> - politiek-juridische benaderingswijze - sociaaleconomisch benaderingswijze - sociaal-culturele benaderingswijze - veranderings- en vergelijkende benaderingswijze 			x
5. het innemen van een standpunt met betrekking tot een concreet maatschappelijk vraagstuk en hier argumenten voor geven.		x	x

3.2 ML2/K/4 POLITIEK EN BELEID

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat.	x		
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat en als een constitutionele monarchie		x	x
<p>4.1.1 De kandidaat kent/weet de rol die de overheid speelt op verschillende terreinen: De overheid maakt beleid voor maatschappelijke vraagstukken die op de politieke agenda komen.</p> <p>Tot de overheid behoren het bestuur van het land (het rijk), de provincie en de gemeente. Nederland kent drie bestuurslagen, namelijk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur van het land – ook wel nationaal bestuur genoemd – bestaat uit het gekozen parlement/de Staten-Generaal (volksvertegenwoordiging), de regering/het kabinet en de ministeries. Het dagelijks bestuur wordt gevormd door het kabinet.** • Het bestuur van de provincie bestaat uit de gekozen Provinciale Staten (volksvertegenwoordiging), het College van Gedeputeerde Staten en de commissaris van de Koning. Het dagelijks bestuur wordt gevormd door het College van Gedeputeerde Staten. De gedeputeerden worden na de verkiezingen benoemd door de leden van de Provinciale Staten. De commissaris van de Koning is de voorzitter van het College van Gedeputeerde Staten en de Provinciale Staten. <p>Provincies zijn onder andere verantwoordelijk voor de inrichting van het landelijk gebied, een bereikbare regio, de aanleg en het onderhoud van provinciale wegen en fietspaden, voor de aanleg van nieuwe natuur en behoud van huidige natuur.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur van de gemeente bestaat uit de gekozen gemeenteraad (volksvertegenwoordiging), het college van burgemeester en wethouders (college van B en W) en de Burgemeester. Het dagelijks bestuur wordt gevormd door het college van burgemeester en wethouders (college van B en W). <p><i>** Formeel is er een onderscheid tussen de regering en het kabinet. Omdat de koning onschendbaar is en de ministers verantwoordelijk zijn wordt de regering in de praktijk ook vaak kabinet genoemd, en andersom. In deze syllabus gebruiken wij de begrippen kabinet en regering, daar waar het formele onderscheid voor de vmbo-kandidaat niet van belang is, als synoniem. De kandidaat moet het formele onderscheid echter wel kennen.</i></p>	x	x	x
<p>Het bestuur van de provincie en de gemeente is gebonden aan wetten en besluiten van de landelijke overheid.</p> <p>De overheid zorgt voor een aantal zaken die van algemeen belang geacht worden. Voorbeelden hiervan zijn: het garanderen van openbare orde en veiligheid, zorgen voor verkeer- en waterwegen, zorgen voor gezondheidszorg, zorgen voor onderwijs. Daarnaast is de overheid verantwoordelijk voor een minimumniveau van bestaanszekerheid van alle burgers, dit noemen we een verzorgingsstaat.</p> <p>In een verzorgingsstaat dient de overheid zorg te dragen voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bescherming tegen verlies van inkomen; vanwege verlies aan werk, door ziekte en ouderdom, met name door middel van het stelsel van sociale zekerheid • Collectieve welzijnsvoorzieningen waaronder gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting • Rechtvaardige inkomensverdeling • Bevordering van voldoende werkgelegenheid 			x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat.	x		
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat en als een constitutionele monarchie		x	x
4.1.2 De kandidaat weet dat Nederland een democratische rechtsstaat is: een parlementaire democratie in een rechtsstaat.	x	x	x
<p>4.1.2.1 De kandidaat kan de volgende kenmerken van een parlementaire democratie noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De politieke macht ligt namens de burgers bij de volksvertegenwoordiging. • Op nationaal niveau kan het kabinet ter verantwoording worden geroepen door de volksvertegenwoordiging. • Het parlement neemt uiteindelijk de beslissing over wetsvoorstellen. • Er zijn vrije en geheime verkiezingen. • In een volksvertegenwoordiging neemt men beslissingen met een meerderheid van stemmen, maar er wordt rekening gehouden met minderheidsstandpunten en de grondrechten van alle burgers. • Burgers hebben actief en passief kiesrecht en hebben het recht en de mogelijkheid om op andere wijze invloed uit te oefenen op de politieke besluitvorming. • Algemeen kiesrecht. • De bevoegdheden en macht van bestuurders en bestuursorganen zijn vastgelegd in wet- en regelgeving, waaronder de Grondwet. • Op provinciaal en gemeentelijk niveau gelden dezelfde principes. 	x	x	x
<p>4.1.2.2 De kandidaat kent/weet de kiesstelsels van evenredige vertegenwoordiging en het meerderheidsstelsel:</p> <p>De wijze waarop de volksvertegenwoordiging wordt gekozen, wordt het kiesstelsel genoemd. Het soort kiesstelsel dat een land heeft, heeft gevolgen voor de samenstelling van de volksvertegenwoordiging.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het kiesstelsel in Nederland is dat van evenredige vertegenwoordiging. Bij evenredige vertegenwoordiging wordt het totaal aantal uitgebrachte stemmen gedeeld door het aantal zetels. Elke stemt telt in principe even zwaar mee. Een partij die 5% van de stemmen heeft behaald, krijgt ook ongeveer 5% van de zetels. Een gevolg van evenredige vertegenwoordiging is dat ook kleine(re) partijen een of meer zetels kunnen behalen. Dit stelsel van evenredige vertegenwoordiging maakt vrijwel altijd coalitievorming nodig, dwingt tot samenwerking en het sluiten van compromissen. • Een andere vorm van kiesstelsel is het meerderheidsstelsel. In dit stelsel moet een partij in een gebied een meerderheid behalen om zetels te veroveren. Een partij die in alle gebieden van een land de meerderheid behaalt, zal volgens dit kiesstelsel alle zetels veroveren. In landen die een meerderheidsstelsel hebben, bestaan er vaak maar twee of drie (grote) partijen en heeft na de verkiezingen regelmatig een partij de meerderheid. 			x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat.	x		
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat en als een constitutionele monarchie		x	x
<p>4.1.3 De kandidaat kan in verband met het functioneren van de Nederlandse parlementaire democratie de volgende aspecten noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Om de hoeveel jaar in de regel verkiezingen plaatsvinden voor een volksvertegenwoordiging op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau. • Het fenomeen van zwevende kiezers, de invloed van peilingen en de rol van lijsttrekkers tijdens verkiezingen. • Het proces van de kabinetsformatie, het belang van het regeerakkoord, de noodzaak van coalitievorming en de macht van de coalitie(partijen) en oppositie(partijen). • De volgorde waarin een wet wordt vastgesteld: de rol van de Tweede Kamer, de rol van de Eerste Kamer en de rol van het ondertekenen door de minister(s) en koning. • Prinsjesdag: Troonrede, miljoenennota, begroting en algemene beschouwing. • Het parlement controleert de regering en de rol van ministeriële verantwoordelijkheid hierin; het ontstaan van een kabinetscrisis. 	x	x	x
<p>4.1.4 De kandidaat kan de volgende kenmerken van een rechtsstaat noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is sprake van een machtenscheiding (trias politica). • De rechterlijke macht is onpartijdig en onafhankelijk. • De burgers hebben grondrechten zoals: vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, vrijheid van vergadering, vrijheid van het oprichten van verenigingen en politieke partijen, vrijheid van onderwijs, vrijheid van godsdienst, vrijheid van betoging en recht op privacy. Alle burgers zijn voor de wet gelijk, zoals beschreven staat in artikel 1 van de Grondwet. 	x	x	x
<ul style="list-style-type: none"> • Het handelen van een overheid moet altijd gebaseerd zijn op een wet: het legaliteitsbeginsel. 			x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat.	x		
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat en als een constitutionele monarchie		x	x
<p>4.1.5 De kandidaat kent/weet kenmerken van een dictatuur en kan verschillen tussen een democratie en dictatuur noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In een dictatuur heeft één persoon, een aantal personen of één partij de hoogste macht. • In een dictatuur is er geen onafhankelijke rechterlijke macht en is er geen onafhankelijke volksvertegenwoordiging die de macht controleert en het laatste woord heeft. • Grondrechten gelden niet of nauwelijks en oppositie wordt niet toegestaan. • Als er verkiezingen in een dictatuur worden gehouden, dan worden die gehouden om de hoogste macht opnieuw te erkennen. Er is van sprake van schijnverkiezingen. Als er naast de regeringspartij of aan de regering verbonden kandidaten, andere partijen of kandidaten aan verkiezingen deelnemen, zijn zij goedgekeurd door de hoogste macht. • Toegang tot de massamedia en de middelen om verkiezingscampagnes te voeren zijn alleen of grotendeels voorbehouden aan de partij van de dictator/heersende macht. • In een dictatuur is er geen sprake van vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. Er is sprake van censuur. <p>De mate waarin een land bestempeld kan worden als een dictatuur of een democratie kan verschillen. Indien er in een land minder kenmerken zijn van een parlementaire democratie en rechtsstaat, dan is er meer sprake van een dictatuur en omgekeerd.</p>	x	x	x
<p>4.1.6 De kandidaat kan de volgende kenmerken, taken en rechten van het parlement, de Eerste en Tweede Kamer noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het aantal leden (volksvertegenwoordigers) van beide Kamers. • Hoe en door wie de leden van de Tweede Kamer en de Eerste Kamer (Senaat) gekozen worden. • Verkiezingen voor beide Kamers vinden (normaliter) eens in de vier jaar plaats. Deze verkiezingen vinden niet op hetzelfde moment plaats. • De Tweede en Eerste Kamer bestaan uit fracties, die geleid worden door een fractievoorzitter. • Het parlement bestaat uit coalitiepartijen en oppositiepartijen. • Het parlement heeft twee hoofdtaken: de (mede)wetgevende taak en de controlerende taak. 	x	x	x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat.	x		
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat en als een constitutionele monarchie		x	x
<p>4.1.6 De kandidaat kan de volgende kenmerken, taken en rechten van het parlement, de Eerste en Tweede Kamer noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: (vervolg)</p> <p>Bij de medewetgevende taak horen de volgende rechten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recht van initiatief • Recht van amendement • Goed- of afkeuren van wetsvoorstellen • Budget- of begrotingsrecht <p>Bij de controlerende taak horen de volgende rechten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het recht om mondelinge en schriftelijke vragen te stellen • Het recht om moties in te dienen, waaronder motie van wantrouwen • Het recht om de ministers en staatssecretarissen ter verantwoording te roepen in een debat, waaronder het recht van aanvragen van een dertigledendebat • Het recht van parlementair onderzoek, waaronder recht van enquête • Het budget- of begrotingsrecht <p>De taken en rechten op nationaal niveau komen overeen met de taken en rechten op gemeentelijk en provinciaal niveau van de gemeenteraad en provinciale staten.</p> <p>Er bestaat een verschil in rechten tussen de Eerste en Tweede Kamer.</p>			x
<p>4.1.7 De kandidaat kent/weet de volgende kenmerken en taken van het kabinet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De regering bestaat uit de koning en de ministers. Het kabinet bestaat uit de ministers en staatssecretarissen. • De koning is onschendbaar; de ministers zijn verantwoordelijk. • Ministers geven leiding aan een ministerie en de daar werkende ambtenaren. Zij dragen daarvoor politieke verantwoordelijkheid. <p>Taken van de regering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het voorbereiden van overheidsbeleid zoals het maken van wetsvoorstellen en het opstellen van een begroting. • Het uitvoeren van overheidsbeleid. 	x	x	x
<p>4.1.8 De kandidaat kent/weet de volgende aspecten over de verhouding tussen kabinet en parlement:</p> <p>Wetsvoorstellen komen meestal van het kabinet en worden door de Tweede Kamer gewijzigd, verworpen of aangenomen. De Eerste Kamer kan wetsvoorstellen alleen goed- of afkeuren. Het kabinet kan niet regeren zonder steun van de meerderheid in het parlement.</p> <p>De ministers en staatssecretarissen kunnen ter verantwoording worden geroepen door het parlement. Zij hebben een verantwoordingsplicht. Deze ministeriële verantwoordelijkheid betekent dat de ministers en staatssecretarissen en niet de koning of de ambtenaren in het parlement verschijnen om informatie te geven en het beleid te verdedigen. Het kabinet heeft een informatieplicht aan het parlement.</p> <p>Het parlement heeft het laatste woord: niet alleen bij het wel of niet aannemen van wetsvoorstellen maar ook kan het parlement het vertrouwen in een minister of staatssecretaris (of het hele kabinet) opzeggen (motie van wantrouwen).</p>	x	x	x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat.	x		
4.1 De kandidaat kan Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat en als een constitutionele monarchie		x	x
<p>4.1.9 De kandidaat kan de volgende machtsmiddelen van het kabinet noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <p>Machtsmiddelen van het kabinet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Steunen op de meerderheid van het parlement • De beschikbaarheid van deskundige ambtenaren • Het regeerakkoord • Dreigen met een kabinetscrisis: dreigen met aftreden van een minister, staatssecretaris of kabinet 			x
<p>4.1.10 De kandidaat kent/weet de volgende aspecten van Nederland als een monarchie:</p> <p>De koning is staatshoofd door erfopvolging en lid van de regering.</p> <p>In de Nederlandse parlementaire democratie zijn de ministers verantwoordelijk voor het beleid en daarom zijn de ministers verantwoordelijk voor wat de koning zegt en doet in het openbaar. Formeel heeft de koning geen politieke macht en draagt ook geen politieke verantwoordelijkheid.</p> <p>Een deel van de bevolking heeft bezwaren tegen de monarchie en wil een republiek als staatsvorm. In een republiek wordt het staatshoofd, bijvoorbeeld de president, gekozen door de burgers.</p>	x		
<p>4.1.10 De kandidaat kent/weet de volgende aspecten van Nederland als een constitutionele monarchie:</p> <p>De koning is staatshoofd door erfopvolging en lid van de regering. De bevoegdheden en de macht van de koning zijn beperkt door de Grondwet (constitutie). Formeel heeft de koning geen politieke macht en draagt ook geen politieke verantwoordelijkheid.</p> <p>In de Nederlandse parlementaire democratie zijn de ministers verantwoordelijk voor het beleid en daarom zijn de ministers verantwoordelijk voor wat de koning zegt en doet in het openbaar (ministeriële verantwoordelijkheid).</p> <p>De koning als staatshoofd overlegt regelmatig met de minister-president en de ministers. De inhoud van al deze gesprekken is geheim; dit wordt het Geheim van Noordeinde genoemd.</p> <p>Een deel van de bevolking heeft bezwaren tegen de monarchie en wil een republiek als staatsvorm. In een republiek wordt het staatshoofd, bijvoorbeeld de president, gekozen door de burgers.</p>		x	x
<p>4.1.11 De kandidaat kan de volgende formele taken en rollen van de koning noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <p>Formele taken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De koning ondertekent wetten en Koninklijke Besluiten. • De koning beëdigt ministers en staatssecretarissen en andere hoge functionarissen. • Jaarlijks op de derde dinsdag van september leest de koning de Troonrede voor. <p>Naast de formele taken als hoofd van de regering, heeft de koning een samenbindende, vertegenwoordigende en aanmoedigende rol.</p>	x	x	x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.	x		
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin aangeven/herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.		x	x
4.2.1 De kandidaat kent/weet de namen en taken van de actoren en hun rol in het politieke besluitvormingsproces, voor het landelijk bestuursniveau.	x	x	x
<p>4.2.2 De kandidaat kent/weet de namen en taken van de actoren op het gemeentelijke bestuursniveau en hun rol in het politieke besluitvormingsproces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is een gekozen gemeenteraad (de volksvertegenwoordiging) en er is een dagelijks bestuur. Dat wordt gevormd door het college van burgemeester en wethouders (college van B en W). Ook op gemeentelijk niveau moet het dagelijks bestuur de goedkeuring hebben van de meerderheid van de volksvertegenwoordiging. Daarom vindt ook in gemeenten coalitievorming plaats. De wethouders worden door de gemeenteraad voorgedragen. • De gemeenteraad, volksvertegenwoordiging, is het hoofd van de gemeente en wordt door de inwoners van de gemeente gekozen. Als volksvertegenwoordigers van de gemeente neemt de gemeenteraad besluiten over gemeentelijk beleid en controleren ze het college van B en W. • De burgemeester wordt door de Kroon benoemd. De burgemeester hoort boven de partijen te staan. De burgemeester is de voorzitter van zowel het college als de gemeenteraad. De burgemeester is verantwoordelijk voor handhaving van de openbare orde, voor veiligheid in de gemeente en representeert de gemeente. • De taken van de gemeente zijn onder meer: het bijhouden wie er in een gemeente woont, heffen van lokale belastingen, uitgeven van officiële documenten, uitgeven van uitkeringen, aanleggen van straten, fietsroutes, voetpaden en het maken van bestemmingsplannen. 	x	x	x
<p>4.2.3 De kandidaat kent/weet de volgende kenmerken en functies van politieke partijen:</p> <p>Kenmerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politieke partijen zijn verenigingen die zich bezighouden met het inrichten van de samenleving als geheel. • Politieke partijen doen mee aan verkiezingen. <p>Functies:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politieke partijen formuleren partij- en verkiezingsprogramma's om hun ideeën onder de aandacht van burgers te brengen. • Politieke partijen wegen verschillende belangen tegen elkaar af. 	x		

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.	x		
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin aangeven/herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.		x	x
<p>4.2.3 De kandidaat kent/weet de volgende kenmerken, functies en rollen van politieke partijen:</p> <p>Kenmerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politieke partijen zijn verenigingen die zich bezighouden met het inrichten van de samenleving als geheel. • Politieke partijen doen mee aan verkiezingen. • Politieke partijen proberen politieke macht te verwerven om hun doelen te realiseren. <p>Functies:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politieke partijen formuleren partij- en verkiezingsprogramma's om hun ideeën onder de aandacht van burgers te brengen. • Politieke partijen wegen verschillende belangen tegen elkaar af. <p>De mate van invloed van een politieke partij is (onder meer) afhankelijk van haar deelname aan het dagelijks bestuur. Wanneer dit het geval is zijn zij medeverantwoordelijk voor het opstellen van een regeerakkoord/collegeakkoord.</p> <p>Wanneer een politieke partij deelneemt aan het dagelijks bestuur spreken we van een coalitiepartij, wanneer zij niet deelneemt aan het dagelijks bestuur spreken we van een oppositiepartij.</p>		x	x
<p>4.2.4 De kandidaat kent/weet de rol van ambtenaren in de politieke besluitvorming:</p> <p>Ambtenaren zijn werknemers in dienst van de overheid, bijvoorbeeld: beleidsmakers, leraren, politieagenten, defensiepersoneel, etc.</p> <p>Ambtenaren vallen onder de politieke verantwoordelijkheid van het dagelijks bestuur, maar wanneer na verkiezingen het dagelijks bestuur verandert, blijven zij vaak zitten.</p>	x	x	x
<p>4.2.4 De kandidaat kent/weet de rol van ambtenaren in de politieke besluitvorming: (vervolg)</p> <p>Beleidsambtenaren hebben vanwege onderstaande kenmerken een grote invloed op het opstellen en uitvoeren van besluiten.</p> <ul style="list-style-type: none"> • ze hebben vaak specialistische kennis; • ze spelen een grote rol in het voorbereiden van wetsvoorstellen; • ze spelen een grote rol bij het uitvoeren van wet- en regelgeving. 		x	x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.	x		
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin aangeven/herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.		x	x
4.2.5 De kandidaat kan de functies die de media spelen in een democratie noemen, herkennen, beschrijven en toepassen. Een democratie kan niet zonder goed functionerende vrije media. Media vervullen namelijk een aantal functies die van belang zijn voor een democratie. <ul style="list-style-type: none"> • Informatiefunctie: via media worden burgers geïnformeerd over overheidsbeleid over zaken die zich afspelen in de politiek en de maatschappij. Dat is belangrijk, omdat burgers op basis daarvan hun mening kunnen vormen. • Controle- of waakhondfunctie: media zelf stellen politieke en maatschappelijke misstanden aan de kaak en kunnen kritisch onderzoek naar het uitgevoerde (of beloofde) beleid van de overheid doen. Ze worden daarom ook wel de waakhond van de democratie genoemd. 	x	x	x
<ul style="list-style-type: none"> • Agendafunctie: via vrije pluriforme media kunnen allerlei actoren proberen de publieke (en soms daarmee ook de politieke) agenda te beïnvloeden. 		x	x
4.2.6 De kandidaat kan de fasen in het proces van politieke besluitvorming noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: Vanaf het moment dat een bepaald onderwerp door politici wordt besproken in de volksvertegenwoordiging, of tijdens een vergadering met het dagelijks bestuur, staat dat onderwerp op de politieke agenda.	x	x	x
4.2.6.1 Fase 1 Agendavorming: Het uiten van wensen die leven in de maatschappij, met als doel die op de politieke agenda te krijgen. Burgers, organisaties, pressie- en belangengroepen proberen hun wensen en verlangens op de politieke agenda te krijgen. Het succes van hun pogingen hangt onder meer af van het kunnen mobiliseren van de publieke opinie. Fase 1 is afgerond als de wensen en verlangens op de politieke agenda staan.	x	x	x
4.2.6.2 Fase 2 Beleidsvoorbereiding: Vergelijken of afwegen van en het bedenken van oplossingen voor vraagstukken.	x	x	x
4.2.6.2 Fase 2 Beleidsvoorbereiding: (vervolg) <ul style="list-style-type: none"> • Mogelijk nieuw beleid wordt opgesteld en vaak met hulp van ambtenaren voorbereid, dat wil zeggen: er wordt gekeken naar haalbaarheid, kosten, effectiviteit en draagvlak. • Pressiegroepen en andere actoren proberen ook tijdens deze fase invloed uit te oefenen. Dagelijks bestuur en volksvertegenwoordigers bepalen hun standpunten over het (mogelijk nieuwe) beleid. Fase 2 is afgerond vlak voordat de besluitvorming plaatsvindt.	x	x	x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.	x		
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin aangeven/herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.		x	x
4.2.6.3 Fase 3 Beleidsbepaling: Het beslissen over problemen of over de besluitvormingsfase. Eerst neemt het dagelijks bestuur een voorlopige beslissing. Vervolgens besluit de volksvertegenwoordiging over het (al dan niet) aannemen van het nieuwe beleid/nieuwe wetgeving. Fase 3 is afgerond als de volksvertegenwoordiging de uiteindelijke beslissing heeft genomen.	x	x	x
4.2.6.4 Fase 4 Beleidsuitvoering: Het uitvoeren van besluiten. Onder politieke verantwoordelijkheid van het dagelijks bestuur zijn ambtenaren belast met de uitvoer van wetten en maatregelen. Tijdens de uitvoer kan blijken dat het veranderde beleid moeilijk (of niet) uitvoerbaar is. Beleidsvorming is een doorgaand proces waarin een aangenomen wet geen definitief eindpunt vormt. Er zijn voortdurend reacties vanuit de samenleving op genomen besluiten. Dit wordt 'terugkoppeling' genoemd. De politieke besluitvorming kan dan weer opnieuw beginnen.	x	x	x
4.2.7 De kandidaat kent/weet de rol en de noodzaak van het sluiten van compromissen in het politieke besluitvormingsproces: Politieke besluiten zijn vaak het gevolg van het sluiten van compromissen. Compromissen zijn overeenkomsten tussen groepen en individuen waarbij elke kant toegeeft. Compromissen zijn noodzakelijk in de formatie van het dagelijks bestuur en bij het vormen van meerderheden in de volksvertegenwoordiging.		x	x
4.2.8 De kandidaat kent/weet deze knelpunten van de parlementaire democratie: <ul style="list-style-type: none"> Om meer invloed te krijgen moeten politieke partijen vaak compromissen sluiten. Daardoor kan onbegrip ontstaan bij kiezers. Burgers ervaren een kloof tussen henzelf en politici. 			x
4.2.8 De kandidaat kent/weet deze knelpunten van de parlementaire democratie: (vervolg) <ul style="list-style-type: none"> De achterban van politieke partijen staat minder vast, burgers voelen minder binding met een politieke partij. Er is sprake van een versplinterd politiek landschap. Er komen relatief snel nieuwe politieke partijen in de volksvertegenwoordiging met een klein aantal zetels, wat coalitievorming lastiger kan maken. Politieke partijen hebben minder aandacht voor de lange termijn. Zij spelen in op de actualiteit en zijn hierdoor gevoeliger voor de waan van de dag.			x
4.2.9 De kandidaat kent/weet de redenen voor de Europese samenwerking: Na de Tweede Wereldoorlog ontstond Europese samenwerking. Het doel hiervan was het bevorderen van vrede door economische ontwikkeling en samenwerking. Uiteindelijk mondde deze samenwerking uit in de Europese Unie.	x	x	x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.	x		
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin aangeven/herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.		x	x
4.2.10 De kandidaat kent/weet de doelstellingen van de Europese Unie: De doelstellingen van de Europese Unie zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Vrede • Welzijn • Het garanderen van Europese waarden: onder meer vrijheid, gelijkheid en veiligheid • Economische samenwerking. Hieronder valt het vrije verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen 	x	x	x
4.2.11 De kandidaat kent/weet de voorwaarden waaraan landen moeten voldoen om toe te mogen treden tot de Europese Unie: De voorwaarden om toe te mogen treden tot de EU zijn: <ul style="list-style-type: none"> • In Europa liggen • Een functionerende rechtsstaat zijn • Een democratische bestuursvorm hebben • Een goed functionerende markteconomie bezitten • Mensenrechten garanderen 	x	x	x
4.2.12 De kandidaat kent/weet de volgende beleidsterreinen waarop de Europese Unie beleid maakt met de bijbehorende voorbeelden: De Europese Unie maakt beleid op vraagstukken die moeilijk op nationaal niveau kunnen worden aangepakt. <ul style="list-style-type: none"> • Buitenlands beleid; bijvoorbeeld: asiel- en integratiebeleid • Milieuwetgeving; bijvoorbeeld: emissie-eisen • Justitie; bijvoorbeeld: misdaad- en terreurbestrijding 	x	x	x
4.2.12 De kandidaat kent/weet de volgende beleidsterreinen waarop de Europese Unie beleid maakt met de bijbehorende voorbeelden: (vervolg) Economische samenwerking; bijvoorbeeld: de Euro, spelregels voor een goed functionerende markteconomie	x	x	x
<ul style="list-style-type: none"> • Bescherming van de rechten van consumenten op Europees niveau; bijvoorbeeld: garantietermijnen en rechten bij aankoop van producten. • Garanderen van de voedselveiligheid; bijvoorbeeld: het E-nummer systeem voor ingrediënten. • Stimuleren van Europees burgerschap; bijvoorbeeld: recht op aan EU-burgerschap verbonden rechten, zoals reizen, wonen, werken en studeren binnen de lidstaten van EU. 			x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.	x		
4.2 De kandidaat kan uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin aangeven/herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen.		x	x
4.2.13 De kandidaat kan de Europese besluitvorming door Europese instanties noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: <ul style="list-style-type: none"> • Eens in de vijf jaar brengen burgers van de verschillende EU-landen hun stem uit voor het Europees parlement. • Voorstellen van de Europese Commissie worden voorgelegd aan de Raad van de Europese Unie en het Europees Parlement, die daarover stemmen. 	x	x	x
<ul style="list-style-type: none"> • De regeringsleiders van de EU-lidstaten, in de Europese Raad, bepalen de richting waarin de Europese Unie gaat. • De Europese Commissie mag als enige EU-instelling Europese wetgeving voorstellen, heeft de uitvoerende taak en controleert of de lidstaten de Europese wetgeving juist toepassen. • Onder Europese wetgeving kunnen er besluiten en richtlijnen aangenomen worden. Richtlijnen zijn een speciale categorie van wetgeving, namelijk een lidstaat moet een bepaald doel halen, maar hoe ze dat doet mag de lidstaat zelf bepalen. 			x
4.2.14 De kandidaat kent/weet de problemen bij en de kritiek op de Europese samenwerking: <ul style="list-style-type: none"> • Bepaalde groepen en mensen vinden dat de EU te veel de zelfstandigheid van de afzonderlijke lidstaten beperkt. • Burgers vinden politieke besluitvorming op Europees niveau onvoldoende transparant. • Lidstaten met veel inwoners in de EU hebben veel meer macht en invloed dan landen met weinig inwoners. 		x	x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.3 De kandidaat kan mogelijkheden beschrijven die individuele burgers en belangen- of pressiegroepen hebben om de politieke besluitvorming te beïnvloeden.	x	x	x
<p>4.3.1 De kandidaat kent/weet de mogelijkheden die individuele burgers hebben om de politieke besluitvorming te beïnvloeden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Actief en passief kiesrecht bij verkiezingen voor volksvertegenwoordigers • Lidmaatschap van politieke partij en meedoen in een politieke partij • Het oprichten van belangen- of pressiegroepen • Beïnvloeding via lidmaatschap van en deelname aan belangen- of pressiegroepen 	x	x	x
<p>4.3.2 De kandidaat kent/weet de kenmerken van belangen- of pressiegroepen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Groepen die bepaalde belangen nastreven en/of die opkomen voor de belangen van een bepaalde groep. • Ten behoeve van die belangen proberen ze druk uit te oefenen op de politieke besluitvorming. 	x	x	x
<p>4.3.3 De kandidaat kent/weet de mogelijkheden van belangen- of pressiegroepen om politieke besluitvorming te beïnvloeden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lobbyen • Verzoek indienen om een referendum te houden in de gemeente • Overleg in adviesorganen 	x	x	x
<p>4.3.4 De kandidaat kent/weet mogelijkheden die zowel individuele burgers als belangen- of pressiegroepen hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Allerlei vormen van openlijke actie • Oprichten van politieke partijen • Inschakelen van politieke partijen en/of contact opnemen met politici • Indienen van klacht of bezwaarschrift bij de volksvertegenwoordiging of het dagelijks bestuur • De openbaarheid zoeken door het inschakelen van media • Bij onenigheid met de overheid de rechter inschakelen • Petitie indienen • Burgerinitiatief indienen • Klachten over het gedrag van bestuursorganen, van ambtenaren van de rijksoverheid en van de politie deponeren bij de Nationale ombudsman • Gebruik maken van officiële inspraakmogelijkheden tijdens het besluitvormingsproces • Verzoek indienen om een referendum te houden in de gemeente 	x	x	x
<p>4.3.5 De kandidaat kent/weet de verschillende machtsmiddelen die burgers, belangen- en pressiegroepen kunnen hebben om de politieke besluitvorming te beïnvloeden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beschikken over kennis/deskundigheid • Omvang van de groep die zij vertegenwoordigen/het aantal leden • Financiële middelen • Formele/wettelijke bevoegdheden hebben • Gezag/charisma van leidinggevende personen • Toegang tot politici • Zitting hebben of deel uitmaken van adviesorganen • Toegang tot en gebruik maken van de media 		x	x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.4 De kandidaat kan van politieke partijen en stromingen standpunten en de uitgangspunten noemen en herkennen.	x		
4.4 De kandidaat kan van politieke partijen en stromingen standpunten en de uitgangspunten herkennen, noemen en verklaren.		x	x
4.4.1 De kandidaat kan de namen, de uitgangspunten en indien van toepassing de bijbehorende politieke stromingen van de landelijke politieke partijen die zetels hebben in de Tweede Kamer noemen, herkennen, beschrijven en toepassen.	x	x	x
4.4.2 De kandidaat kan politieke standpunten indelen op de links/rechts-as en de progressief/conservatief-as.	x	x	x
4.4.2.1 De kandidaat kan vanuit een sociaaleconomische perspectief standpunten van politieke partijen als linkse of rechtse standpunten noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: <ul style="list-style-type: none"> • Links legt een sterke nadruk op het collectieve belang, ze streeft naar het verkleinen van sociaaleconomische ongelijkheid; vanuit die gedachte is een actieve rol voor de overheid in de samenleving weggelegd. • Rechts legt een sterke nadruk op het individuele belang, ze streeft naar grote economische vrijheid; vanuit die gedachte is een passieve rol voor overheid in de samenleving weggelegd. 	x	x	x
4.4.2.2 De kandidaat kan vanuit een sociaal-cultureel perspectief standpunten van politieke partijen als progressieve of conservatieve standpunten noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: <ul style="list-style-type: none"> • Progressief staat voor veranderingsgezind; veel persoonlijke vrijheid als het gaat om morele en ethische kwesties. • Conservatief staat voor behoudend; vasthouden aan traditionele waarden en normen. 	x	x	x
4.4.3 De kandidaat kent/weet de volgende kenmerken van populistische politieke partijen: <ul style="list-style-type: none"> • Keren zich af van de gevestigde partijen en/of bestuurlijke elite • Zeggen te luisteren naar de wil van het volk • Leggen sterk de nadruk op (charismatisch) leiderschap • Doen vaak een beroep op vaderlandsliefde Politieke partijen die zich afzetten tegen de 'elite' noemen we populistisch. Populisme wordt enerzijds gezien als een politieke stijl en anderzijds als een politieke stroming. Populistische politici zetten zich af tegen 'elite' die volgens hun zeggen niet opkomt voor de belangen van 'gewone mensen'. Zij gaan ervan uit dat zij zelf wel spreken namens het volk.			x
4.4.4 De kandidaat kent/weet de volgende kenmerken van extremistische politieke partijen of bewegingen: <ul style="list-style-type: none"> • Willen ingrijpende ondemocratische veranderingen in de samenleving • Verspreiden haat- of angstgevoelens • Zijn bereid geweld te gebruiken of te dreigen met het gebruik van geweld Politieke partijen of bewegingen zijn extremistisch te noemen als zij menen dat kenmerken van de parlementaire democratie en/of de rechtsstaat het bereiken van hun doelstellingen in de weg staan.			x
4.4.5 De kandidaat kan de indeling en uitgangspunten van politieke stromingen noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:	x	x	x

ML2/K/4 Politiek en beleid	BB	KB	GT
4.4 De kandidaat kan van politieke partijen en stromingen standpunten en de uitgangspunten noemen en herkennen.	x		
4.4 De kandidaat kan van politieke partijen en stromingen standpunten en de uitgangspunten herkennen, noemen en verklaren.		x	x
4.4.5.1 Liberale stroming: <ul style="list-style-type: none"> • Individuele vrijheid, individuele rechten en eigen verantwoordelijkheid • Vrijheid op economische gebied. Particulier initiatief; de vrijheid om te ondernemen, ruimte voor de vrije markt, en dus beperkte overheidsinvloed • Nadruk op de kerntaken van de overheid: bescherming van de rechtsstaat, handhaving van openbare orde en defensie 	x	x	x
4.4.5.2 Sociaaldemocratische stroming: <ul style="list-style-type: none"> • Streven naar meer sociaaleconomische gelijkheid; verkleinen van verschillen in inkomen, welvaart, en macht • Relatief grote rol van de overheid om nadelen van de vrijemarkteconomie te verminderen, om ongelijkheid te verkleinen en om gemeenschapsgoederen zoals onderwijs, sociale voorzieningen e.d. te scheppen • Internationale solidariteit • Opkomen voor de zwakkeren in de samenleving 	x	x	x
4.4.5.3 Christendemocratische stroming: <ul style="list-style-type: none"> • Bijbelse waarden als naastenliefde en gemeenschapszin, christelijke geloof als inspiratiebron • Harmonie en samenwerking tussen diverse groepen binnen de samenleving • Faciliterende rol van de overheid in die samenwerking: de overheid verricht vooral taken die niet door andere groepen in de samenleving kunnen worden vervuld • Rentmeesterschap • Gespreide verantwoordelijkheid 	x	x	x
4.4.5.4 Ecologische stroming: <ul style="list-style-type: none"> • Stellen duurzame 'groene' consumptie boven economische groei. Te bereiken via mentaliteitsverandering bij burgers en bedrijven en zeker ook via overheidsmaatregelen (zoals wetgeving) • Geen verdere aantasting van natuur en milieu • Milieuvriendelijk en duurzaam produceren en consumeren 	x	x	x
4.4.5.5 Nationalistische stroming: <ul style="list-style-type: none"> • Stellen de oorspronkelijke bewoners van het land centraal • Streven naar onafhankelijkheid en volledig zelfbestuur. Proberen dus zo min mogelijk deel te nemen aan internationale organisaties zoals de EU • Globalisering en immigratie worden gezien als een bedreiging voor het land • Bevat vaak populistische elementen 	x	x	x

3.3 ML2/K/8 CRIMINALITEIT EN RECHTSSTAAT

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.1 De kandidaat kan aard, ontwikkeling en omvang van criminaliteit als maatschappelijk probleem herkennen en beschrijven.	x	x	x
8.1.1 De kandidaat kent/weet wat er wordt bedoeld met het begrip criminaliteit: Criminaliteit is het geheel van gedragingen dat door de wet strafbaar gesteld wordt. De juridische omschrijving van strafbaar gedrag is een delict of een strafbaar feit. Delicten worden in de wet onderverdeeld in overtredingen en misdrijven.	x	x	x
8.1.2 De kandidaat kent/weet de volgende voorbeelden van misdrijven en overtredingen: <ul style="list-style-type: none"> Voorbeelden van misdrijven: moord, doodslag, mishandeling, verkrachting, inbraak, vernieling, diefstal en heling. Voorbeelden van overtredingen: wildplassen, openbare dronkenschap en burenoverlast. 	x	x	x
8.1.3 De kandidaat kent/weet voorbeelden van wetboeken: Delicten staan omschreven in wetboeken/wetten. Voorbeelden hiervan zijn: <ul style="list-style-type: none"> Het Wetboek van Strafrecht (gewelddsmisdrijven, fraude, witwassen, belastingontduiking, diefstal) De Opiumwet (met delicten zoals: het exploiteren van een hennepkwekerij, of het dealen van harddrugs) De Wet wapens en munitie De Wegenverkeerswet (voorbeelden van misdrijven: rijden onder invloed, doorrijden na een ongeval, joyriding. Voorbeelden van overtredingen: gevaarlijk rijgedrag, zonder helm op een bromfiets rijden of door het rode licht rijden) 	x	x	x
8.1.4 De kandidaat kent/weet de volgende rechtsbronnen: <ul style="list-style-type: none"> De Nederlandse wet; de door het parlement opgestelde wetgeving. Jurisprudentie. Het geheel aan rechtelijke uitspraken. Die uitspraken vormen de interpretatie van de wetgeving en zijn richtinggevend voor latere uitspraken. Internationale wetgeving. De overheid en burgers in Nederland dienen zich te houden aan rechtsregels van de Europese Unie en internationale verdragen: bijvoorbeeld de in het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden opgenomen mensenrechten. 			x
8.1.5 De kandidaat kan de begrippen waarde, norm, geschreven en ongeschreven regel en rechtsregel noemen, herkennen, beschrijven en toepassen en kan het verband tussen deze begrippen uitleggen.	x	x	x
8.1.6 De kandidaat kan criminaliteit als een relatief begrip (dat wat in de wet wordt omschreven als crimineel gedrag kan verschillen per land en kan in een land wijzigen over de tijd heen) noemen, herkennen, beschrijven en toepassen en kent/weet daarbij de volgende voorbeelden van de relativiteit van criminaliteit voor het Nederlandse strafrecht: <ul style="list-style-type: none"> Gelegaliseerd: godslastering, homoseksualiteit, prostitutie, abortus en euthanasie. Als verbod opgenomen in de wet: lijfstraffen, verkoop van alcohol aan minderjarigen, illegaal downloaden. 			x
8.1.7 De kandidaat kan uitleggen dat criminaliteit voldoet aan de kenmerken van een maatschappelijk probleem.	x	x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.1 De kandidaat kan aard, ontwikkeling en omvang van criminaliteit als maatschappelijk probleem herkennen en beschrijven.	x	x	x
<p>8.1.8 De kandidaat kan materiële en immateriële gevolgen van criminaliteit noemen, herkennen, beschrijven en toepassen en kent/weet de volgende voorbeelden van gevolgen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gevolgen op materieel vlak: <ul style="list-style-type: none"> - kosten voor burgers en bedrijven voor het nemen van preventieve maatregelen - kosten voor burgers en bedrijven als gevolg van doorberekening van kosten zoals verhoogde verzekeringspremies en financiële kosten ten gevolge van verlies of schade aan goederen - uitgaven van de overheid ter bestrijding van criminaliteit • Gevolgen op immaterieel vlak: <ul style="list-style-type: none"> - gevoelens van angst en onveiligheid - emotionele en geestelijk schade - aantasting van het rechtsgevoel, morele verontwaardiging - verandering van opvattingen over goed en kwaad/normvervaging - verlies aan vertrouwen in politiek en overheid - gevaar voor eigenrichting 	x	x	x
<p>8.1.9 De kandidaat kent/weet de volgende kenmerken van veelvoorkomende criminaliteit: Veelvoorkomende criminaliteit is een belangrijke oorzaak van onveiligheidsgevoelens bij burgers.</p> <p>Kenmerken van veelvoorkomende criminaliteit zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het gaat om massaal voorkomende strafbaar gestelde gedragingen; - die veel schade veroorzaken; - hinderlijk zijn en gevoelens van onveiligheid bevorderen. <p>Veelvoorkomende criminaliteit wordt in het algemeen licht bestraft zeker bij een eerste overtreding.</p>	x	x	x
8.1.10 De kandidaat kent/weet het onderscheid tussen geregistreerde criminaliteit (criminaliteit bekend bij de politie) en ongeregistreerde criminaliteit.	x	x	x
8.1.11 De kandidaat kent/weet van onderstaande manieren van het meten van criminaliteit hoe de gegevens worden verzameld en kan uitleggen waarom bepaalde manieren van meten voor- of nadelen hebben voor het meten van bepaalde vormen van criminaliteit:		x	x
<p>8.1.11.1 Politiestatistieken:</p> <p>Deze bevatten cijfers over ter kennis van de politie gekomen strafbare feiten (door opsporing en door aangiften).</p>	x	x	x
<p>Nadelen van deze manier van meten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veel misdrijven en overtredingen komen niet ter kennis van de politie. • Zichtbare vormen van criminaliteit zullen oververtegenwoordigd zijn in de cijfers ten opzichte van minder zichtbare vormen van criminaliteit. • De aangiftebereidheid verschilt per misdrijf waardoor het kan lijken of bepaalde misdrijven vaker worden gepleegd dan andere. • Selectief opsporingsbeleid beïnvloedt de cijfers voor bepaalde vormen van criminaliteit; criminaliteit waar de politie veel aandacht aan besteedt zal ook eerder worden geconstateerd. Ook kan de politie meer aandacht hebben voor bepaalde groepen in de samenleving. 		x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.1 De kandidaat kan aard, ontwikkeling en omvang van criminaliteit als maatschappelijk probleem herkennen en beschrijven.	x	x	x
8.1.11.2 Slachtofferonderzoek: Enquêtes onder onderzochte personen die kunnen aangeven of ze het slachtoffer zijn geweest van bepaalde misdrijven in het afgelopen jaar. Het is een steekproef onder de bevolking en niet alleen onder slachtoffers.	x	x	x
Voordeel van deze manier van meten: ook niet-aangegeven misdrijven komen zo in de cijfers naar voren. Nadelen van deze manier van meten: <ul style="list-style-type: none"> • Er kan een emotionele drempel bestaan voor het beantwoorden van vragenlijsten. • Voor sommige vormen van criminaliteit zijn niet altijd aanwijsbare slachtoffers (bijvoorbeeld vernielingen van openbaar bezit) waardoor die niet gemeten worden. 		x	x
8.1.11.3 Daderonderzoek: Enquêtes waarin de onderzochte personen zelf kunnen aangeven of ze al of niet een delict hebben gepleegd. Voordeel van deze manier van meten is dat ook niet-ontdekte en weinig zichtbare delicten (bijvoorbeeld fraudezaken) bekend worden. Nadeel van deze manier van meten: het is mogelijk dat personen niet altijd een eerlijk antwoord geven, zeker bij daders van zware misdrijven.		x	x
8.1.11.4 Veiligheidsmonitor: De overheid wil weten hoe veilig Nederlanders zich voelen en waar gevoelens van onveiligheid vandaan komen. Om die reden meet de overheid elke twee jaar via een enquête hoe veilig burgers zich voelen, door bijvoorbeeld te meten: <ul style="list-style-type: none"> • Of burgers slachtoffer zijn (geweest) van een crimineel gedrag (slachtofferenquête). • Of burgers respectloos en/of overlast gevend gedrag hebben ervaren. • Hoe burgers het werk van de politie ervaren. 		x	x
8.1.12 De kandidaat kent/weet de volgende aspecten van de rol van media in de beeldvorming over criminaliteit: Via media kunnen aangrijpende criminele daden heel snel over de hele wereld worden verspreid en dus een groot bereik krijgen. In door media verspreide berichtgeving over criminaliteit is crimineel gedrag met geweld en andere opvallende vormen van criminaliteit relatief oververtegenwoordigd. Dit komt mede omdat het versturen van berichtgeving over sterk norm overschrijdend/ crimineel gedrag, de zender veel aandacht kan opleveren. De beeldvorming over de aard, omvang en de ontwikkeling van de criminaliteit kan flink verschillen met de daadwerkelijk voorkomende criminaliteit.	x	x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.1 De kandidaat kan aard, ontwikkeling en omvang van criminaliteit als maatschappelijk probleem herkennen en beschrijven.	x	x	x
<p>Opmerkingen over effecten van beeldvorming over criminaliteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Media kunnen bepaalde opvattingen over de oorzaken van criminaliteit en kenmerken van criminelen versterken. Het stereotype beeld kan bijvoorbeeld ontstaan dat criminaliteit alleen voorkomt onder jongeren en gebonden is aan etniciteit. • Media spelen een rol in het tot stand komen van de publieke opinie. Met betrekking tot criminaliteit kan hierbij worden gedacht aan opvattingen van het publiek over de wijze waarop bepaalde misdrijven voorkómen en bestraft moeten worden. • Volgens sommigen kunnen media ook van invloed zijn op het ontstaan van crimineel gedrag. Bijvoorbeeld het kopieer-gedrag na het kennisnemen van nieuwsberichten. <p>De kandidaat kan uitleggen dat er verschil kan bestaan tussen de in een land voorkomende criminaliteit en de door burgers ervaren onveiligheid mede door berichtgeving van de media.</p>		x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.2 De kandidaat kan de kenmerken van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht, en de doelen van straffen en maatregelen onderscheiden.	x		
8.2 De kandidaat kan principes van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht.		x	x
De principes van de rechtsstaat zijn bescherming van de burger tegen te grote overheidsmacht en tegen willekeur bij gebruik van die macht door de overheid.		x	x
<p>8.2.1 De kandidaat kan de volgende kenmerken van een rechtsstaat noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <p>Rechtsbescherming blijkt uit de volgende kenmerken van de rechtsstaat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is sprake van een machtenscheiding; de rechter is onpartijdig en onafhankelijk van de uitvoerende en wetgevende macht. • Er zijn grondrechten; wezenlijk is het beschermen van de individuele vrijheid van de burger. • Alle burgers zijn voor de wet gelijk. Er is sprake van rechtsgelijkheid. • Het handelen van een overheid moet altijd gebaseerd zijn op een wet. Er is sprake van rechtszekerheid. 	x	x	x
<ul style="list-style-type: none"> • Het handelen van een overheid moet altijd gebaseerd zijn op een wet. Dit wordt het legaliteitsbeginsel genoemd. Er is sprake van rechtszekerheid. 			x
<p>8.2.2 De kandidaat kent/weet het dilemma tussen rechtsbescherming en rechtshandhaving:</p> <p>De taak van de overheid om de rechtsorde te handhaven kan op gespannen voet staan met het waarborgen van de vrijheden van burgers. Dit wordt wel het dilemma van de rechtsstaat genoemd: het dilemma tussen rechtshandhaving en rechtsbescherming.</p>		x	x
<p>8.2.3 De kandidaat kent/weet de uitgangspunten van het strafrecht:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij strafbaar gedrag moet het gaan om menselijk gedrag. • Het gedrag moet omschreven staan in een delictomschrijving, met andere woorden het moeten handelingen zijn, die in de wet strafbaar zijn gesteld. • De wet bepaalt welke straf maximaal mag worden gegeven. • Misdrijven en overtredingen kunnen verjaren. • Iedereen wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld door de rechter is bewezen. Bij gebrek aan bewijs volgt vrijspraak. • Er wordt rekening gehouden met de achtergronden en persoonlijke eigenschappen van de dader. Het feit moet aan de schuld van de dader te wijten zijn; dit is bijvoorbeeld niet het geval bij ontoerekenbaarheid. • Er wordt rekening gehouden met de situatie waarin het delict plaats vond. De wet biedt de mogelijkheid om rekening te houden met omstandigheden, waaronder een overtreding of misdrijf is begaan, bijvoorbeeld noodweer en overmacht. Het gedrag is dan niet strafbaar. • Voor jongeren geldt het jeugdstrafrecht. • Er wordt rekening gehouden met de ernst van het gepleegde delict. 	x	x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.2 De kandidaat kan de kenmerken van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht, en de doelen van straffen en maatregelen onderscheiden.	x		
8.2 De kandidaat kan principes van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht.		x	x
<p>8.2.4 De kandidaat kent/weet de volgende aspecten van het jeugdstrafrecht:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jongeren onder de 12 jaar kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd. • Voor jongeren tussen de 12 en 18 jaar gelden bijzondere bepalingen: zij staan voor de kinderrechter en de rechtszittingen zijn niet openbaar. Er gelden andere straffen en maatregelen: De maximale aantal jaren gevangenisstraf waartoe jongeren kunnen worden veroordeeld is een stuk minder hoog dan het maximaal aantal jaren gevangenisstraf dat volwassenen kunnen krijgen. • In sommige gevallen geldt ook voor 16 tot 18-jarigen het volwassenenstrafrecht en voor 18 tot 23-jarigen het jeugdstrafrecht, op grond van hun persoonlijkheid of omstandigheden. Vanaf 23 jaar geldt de volledige strafrechtelijke aansprakelijkheid en het volwassenenstrafrecht. • Pij-maatregel (Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen); een jongere met een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis kan worden opgenomen in een justitiële jeugdinrichting. Hier krijgt hij een intensieve behandeling en begeleiding om herhaling van het misdrijf te voorkomen. Dit kan later worden omgezet in tbs. • Jongeren van 12 tot 18 jaar die een strafbaar licht vergrijp plegen, kunnen door politie of leerplichtambtenaren naar Halt worden doorverwezen voor een passende Halt-straf. Zij krijgen een leer- en/of werkopdracht en er volgen gesprekken met de jongere en de ouders. De jongere moet excuses aanbieden aan eventuele slachtoffers en de eventuele schade vergoeden. Op deze manier krijgen jongeren inzicht in hun eigen gedrag. • In het jeugdstrafrecht kan een taakstraf ook bestaan uit een leerstraf. Bij een leerstraf volgt de gestrafte een verplichte training of cursus om zijn onderliggende probleem aan te pakken. 	x	x	x
<p>8.2.5 De kandidaat kent/weet de uitgangspunten van het strafprocesrecht:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Iedereen heeft recht op een eerlijk proces voor een onafhankelijke en onpartijdige rechter. • Taken en bevoegdheden van de officier van justitie, politie en rechter zijn in de wet vastgelegd. Hetzelfde geldt voor rechten en plichten van een advocaat, verdachte, reclassering en slachtoffers. Alleen het OM mag een zaak voor de strafrechter brengen. • De overheid zorgt voor bescherming van de rechten en vrijheden van burgers en gaat strafrechtelijk willekeur tegen. • De verdachte heeft recht op rechtsbijstand en recht op een tolk. • De verdachte is niet verplicht om te antwoorden. • Het feit dat een strafzaak in de openbaarheid plaatsvindt, bevordert een eerlijk proces. 	x	x	x
<p>8.2.6 De kandidaat kent/weet de verschillen tussen overtredingen en misdrijven:</p> <p>Een overtreding is meestal een lichte schending van de wet. Voor overtredingen gelden lagere (maximum)straffen dan voor misdrijven. De vrijheidsstraf bij overtreding heet hechtenis - maximaal 1 jaar - en wordt uitgezeten in een Huis van Bewaring. Voor overtredingen krijg je meestal geen strafblad (officiële benaming: uittreksel justitiële documentatie).</p> <p>Een misdrijf is meestal een zware schending van de wet. Bij een misdrijf wordt gesproken van gevangenisstraf. Hoe ernstiger het delict, hoe zwaarder de maximumstraf die er op staat. Bij misdrijven krijgt een verdachte die ouder is dan 12 jaar altijd een strafblad.</p>	x	x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.2 De kandidaat kan de kenmerken van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht, en de doelen van straffen en maatregelen onderscheiden.	x		
8.2 De kandidaat kan principes van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht.		x	x
<p>8.2.7 De kandidaat kent/weet de rechten en plichten van de verdachte in de Nederlandse rechtsstaat:</p> <p>Iemand is een verdachte indien uit de omstandigheden of feiten blijkt dat er een redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit bestaat. In de wet zijn de rechten van de verdachte vastgelegd.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De verdachte heeft het recht te weten waarvan hij verdacht wordt. • De verdachte heeft vanaf het moment dat hij door de politie verhoord wordt recht op hulp van een advocaat/raadsman. Ook als de verdachte die niet zelf kan betalen. De politie moet de verdachte op dit recht wijzen. • De verdachte heeft het recht om te zwijgen; hij heeft wel de plicht om een identiteitsbewijs te tonen of mee te werken aan: het vaststellen van zijn identiteit, het nemen van foto's en vingerafdrukken, en DNA-onderzoek. • De verdachte mag maar voor een beperkte tijd worden vastgehouden. Hoelang dat voor welke strafbare feiten mag, staat precies in de wet. • In een rechtszaak heeft de verdachte het recht om in hoger beroep te gaan. • De verdachte heeft het recht op een eerlijk proces voor een onafhankelijke en onpartijdige rechter. <p>De rechten van de verdachte kunnen het opsporen en vervolgen van strafbare feiten bemoeilijken. De rechten van de verdachte staan soms ook op gespannen voet met de belangen van het slachtoffer.</p>	x	x	x
<p>8.2.8 De kandidaat kan de taken en rol van de officier van justitie noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <p>Taken van de officier van justitie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De officier van justitie geeft leiding aan het opsporingsonderzoek en geeft de politie de opdracht om strafbare feiten op te sporen. • De officier van justitie vervolgt strafbare feiten. • De officier van justitie treedt in de rechtszaal op als (openbare) aanklager. <p>De officier van justitie kan ook besluiten gepleegde strafbare feiten niet te vervolgen en verdachten niet voor de rechter te brengen. De beslissing niet te vervolgen noemen we de zaak seponeren. Redenen daarvoor kunnen zijn: de schade die verdachten kunnen ondervinden van een rechtszaak en veroordeling weegt niet op tegen de noodzaak tot straffen en er is, volgens de officier van justitie, onvoldoende bewijs voor het strafbare feit.</p> <p>De officier van justitie kan ook een transactie of schikkingsvoorstel aanbieden aan de verdachte. Als de verdachte daarmee instemt of betaalt, volgt er geen strafvervolgning meer. Wie niet betaalt moet alsnog voor de rechter komen.</p> <p>Voor een aantal veel voorkomende strafbare feiten kan de officier van justitie zelf een strafbeschikking opleggen. Als de bestrafte het niet eens is met de strafbeschikking kan hij bezwaar maken; de zaak kan dan alsnog worden voorgelegd aan de rechter.</p>	x	x	x
<p>8.2.8 De kandidaat kan de taken en rol van de officier van justitie noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: (vervolg)</p> <p>Als seponeren, een transactie of een strafbeschikking niet aan de orde is, dan komt een strafzaak voor de rechter.</p> <p>De officier van justitie is de openbare aanklager tijdens de rechtszitting en vertegenwoordigt bij de rechtbank het openbaar ministerie.</p>	x	x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.2 De kandidaat kan de kenmerken van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht, en de doelen van straffen en maatregelen onderscheiden.	x		
8.2 De kandidaat kan principes van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht.		x	x
8.2.9 De kandidaat kent/weet de volgende rechten van slachtoffers: <ul style="list-style-type: none"> Een slachtoffer van een ernstig misdrijf heeft het recht om op de zitting te kunnen spreken (spreekrecht). Het slachtoffer kan via de officier van justitie vragen om schadevergoeding. De rechter kan de dader verplichten de schade te vergoeden. Schadevergoeding is iets anders dan een boete. Het slachtoffer heeft recht op slachtofferhulp. Het slachtoffer heeft recht op informatie; over de voortgang van de rechtszaak en inzage in het dossier. Nabestaanden van het slachtoffer hebben spreekrecht. 	x	x	x
8.2.10 De kandidaat kent/weet de rol en taken van de reclassering: De reclassering werkt met mensen die in aanraking zijn gekomen met politie en justitie. Zij zet zich in om herhaling van strafbaar gedrag te voorkomen. Zij speelt een rol voor, tijdens en na het strafproces.	x	x	x
Taken van de reclassering zijn: <ul style="list-style-type: none"> Adviseren van de rechtbanken en het Openbaar Ministerie over daders en verdachten Begeleiden en controleren van mensen die onder toezicht staan Ten uitvoer leggen van werkstraffen 		x	x
8.2.11 De kandidaat kan de volgende taken en bevoegdheden van de politie noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: De taken van de politie: <ul style="list-style-type: none"> Handhaven van de openbare orde Opsporen van strafbare feiten, onder verantwoordelijkheid van de officier van justitie Preventie Verlenen van hulp 	x	x	x
8.2.11 De kandidaat kan de volgende taken en bevoegdheden van de politie noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: (vervolg) De bevoegdheden van de politie: <ul style="list-style-type: none"> De politie mag een verdachte staande houden, fouilleren, een bekeuring geven, vragen naar persoonlijke gegevens, identiteitsbewijs en/of aanhouden Een verdachte mag (afhankelijk van het soort hechtenisfeit) maximaal zes of negen uur worden vastgehouden voor verhoor (excl. nacht), tenzij de officier van justitie toestemming geeft om hem langer vast te houden Opstellen van het proces-verbaal 	x	x	x
8.2.12 De kandidaat kent/weet de belangrijkste taken van de BOA en kan bevoegdheden van de BOA noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: Zij vullen de politie aan bij het handhaven van de openbare orde en veiligheid en controleren of mensen zich aan de regels houden en geen overtredingen begaan, zoals foutparkeren of milieuregels overtreden.	x	x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.2 De kandidaat kan de kenmerken van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht, en de doelen van straffen en maatregelen onderscheiden.	x		
8.2 De kandidaat kan principes van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht.		x	x
<p>8.2.13 De kandidaat kent/weet de organisatie van strafrechtspraak:</p> <p>Er zijn drie rechterlijke instanties: de rechtbanken, de gerechtshoven en er is één Hoge Raad.</p> <p>De rechtbank kent verschillende soorten strafrechters:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De kantonrechter behandelt overtredingen. • De politierechter behandelt alle soorten misdrijven waarvoor maximaal twaalf maanden gevangenisstraf geëist worden. Aan het eind van de zitting doet de politierechter altijd direct uitspraak. • De rechters in een meervoudige kamer behandelen ingewikkeldere en zwaardere misdrijven. De meervoudige kamer bestaat uit drie rechters. Een uitspraak van de meervoudige kamer volgt na 14 dagen. <p>Het gerechtshof behandelt het hoger beroep tegen vonnissen van de strafrechter.</p> <p>De hoogste rechterlijke instantie is de Hoge Raad. Hier kan men in cassatie gaan; beroep aantekenen tegen een uitspraak van een lagere rechter. Haar taak is echter het toetsen van vonnissen van lagere rechtbanken en niet of de verdachte schuldig is van een delict.</p>	x	x	x
<p>8.2.14 De kandidaat kan de volgorde en onderdelen van een rechtszitting noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opening door de rechter • Aanklacht/tenlastelegging door officier van justitie • Verhoor van getuigen en deskundigen door rechter, advocaat en officier van justitie • Verhoor van verdachte: door rechter, advocaat en officier van justitie • Requisitoir door de officier van justitie • Pleidooi door de advocaat • Laatste woord door de verdachte • Uitspraak/vonnissen door de rechter <p>Er bestaat een wettelijk vastgelegde rolverdeling tussen de functionarissen tijdens een rechtszitting en het gaat om een eerlijk en rechtvaardig proces.</p>	x	x	x
<p>8.2.15 De kandidaat kan het verschijnsel van klassenjustitie noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <p>Van klassenjustitie is sprake als politie, justitie of de rechter mensen uit verschillende sociale klassen en uit verschillende etnische groepen verschillend behandelen. Hierdoor is er een kans op rechtsongelijkheid bij aanhouding, vervolging en veroordeling.</p>		x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.3 De kandidaat kan oorzaken van criminaliteit herkennen.	x		
8.3 De kandidaat kan oorzaken van criminaliteit herkennen en beschrijven.		x	x
<p>8.3.1 De kandidaat kan verschillende factoren die de kans op het ontwikkelen van strafbaar gedrag vergroten of verkleinen, herkennen:</p> <p>De kans op het ontwikkelen van strafbaar gedrag neemt toe als kinderen te kampen hebben met een opeenstapeling van elkaar versterkende risicofactoren zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Psychische of gedragsproblemen • Een onveilige opvoeding • Problematisch drank- en/of drugsgebruik • Foute vrienden/groepsdruk <p>Omgekeerd bestaan er ook beschermende factoren, die zorgen voor een kleinere kans op crimineel gedrag. Het gaat hier bijvoorbeeld om:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het hebben van een baan/het volgen van onderwijs; - een relatie hebben/deel zijn van een hecht gezin; - het beschikken over goede sociale vaardigheden. 	x		
<p>8.3.1 De kandidaat kan verschillende factoren die de kans op het ontwikkelen van strafbaar gedrag vergroten of verkleinen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <p>De kans op het ontwikkelen van strafbaar gedrag neemt toe als kinderen te kampen hebben met een opeenstapeling van elkaar versterkende risicofactoren zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Psychische of gedragsproblemen • Een onveilige opvoeding • Problematisch drank- en/of drugsgebruik • Foute vrienden/groepsdruk <p>Omgekeerd bestaan er ook beschermende factoren, die zorgen voor een kleinere kans op crimineel gedrag. Het gaat hier bijvoorbeeld om:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het hebben van een baan/het volgen van onderwijs; - een relatie hebben/deel zijn van een hecht gezin; - het beschikken over goede sociale vaardigheden. 		x	x
<p>8.3.2 De kandidaat kent/weet de volgende theorieën over crimineel gedrag:</p> <p>Er zijn verschillende theorieën die crimineel gedrag proberen te verklaren. Sommige theorieën zijn algemeen en pretenderen alle vormen van criminaliteit te verklaren, andere theorieën zijn specifiek en gericht op een bepaald type dader of een bepaald type delict.</p>		x	x
<p>8.3.2.1 Aangeleerd gedragstheorie:</p> <p>Deze theorie gaat ervan uit dat crimineel gedrag wordt aangeleerd in contact met mensen uit de eigen omgeving (familie, jeugdgroepen).</p>		x	x
<p>8.3.2.2 Anomietheorie:</p> <p>Deze theorie geeft een maatschappelijke verklaring voor criminaliteit.</p> <p>Anomie is het gevolg van de botsing tussen het willen halen, maar deze (door bijvoorbeeld armoede, discriminatie, of gebrek aan opleiding) niet kunnen halen van de door de samenleving gestelde levensdoelen (maatschappelijke succes).</p>			x
<p>8.3.2.2 Anomietheorie: (vervolg)</p> <p>Crimineel gedrag ontstaat wanneer de door de samenleving gestelde levensdoelen worden nagestreefd, maar de middelen om deze te bereiken er onvoldoende zijn.</p>			x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.3 De kandidaat kan oorzaken van criminaliteit herkennen.	x		
8.3 De kandidaat kan oorzaken van criminaliteit herkennen en beschrijven.		x	x
<p>8.3.2.3 Bindingstheorie:</p> <p>Deze theorie stelt dat de maatschappelijke binding (met gezin, school, vriendengroep, vrijetijdsverenigingen) criminaliteit sterk doet verminderen. Wanneer mensen een hechte maatschappelijke binding ontwikkelen, houden ze zich sneller aan de algemeen geldende waarden en normen.</p>		x	x
<p>8.3.2.4 Rationele-keuze-theorie:</p> <p>Deze theorie stelt dat een misdrijf wordt gepleegd naar aanleiding van een rationele keuze. Een afweging van kosten (pakkans, beveiliging, sociale controle) en baten (geld of goederen).</p>		x	x
<p>8.3.2.5 Etikettentheorie:</p> <p>Deze theorie stelt dat wanneer de omgeving het etiket 'crimineel' op een persoon drukt, die persoon zich hier ook naar gaat gedragen. Dit gebeurt mogelijk bij mensen die zich afwijkend gedragen of al eerder een misdaad hebben begaan.</p>		x	x
<p>8.3.2.6 Neutraliseringstheorie:</p> <p>Deze theorie stelt dat crimineel gedrag bij jongeren in groepsverband vaak wordt ontkend, doordat zij de schuld buiten zichzelf leggen. Ze ontkennen hun eigen verantwoordelijk voor het criminele gedrag of ontkennen dat iemand slachtoffer ervan wordt of anderen hiermee schade is toegebracht.</p>			x
<p>8.3.3 De kandidaat kent/weet dat het plegen van strafbare feiten vaak afneemt naarmate mensen ouder worden:</p> <p>Uit onderzoek blijkt dat een groot deel van de jeugd zich schuldig maakt aan het plegen van in het algemeen lichte vergrijpen. De meeste jeugdige delinquenten ontwikkelen zich niet tot volwassen criminelen, maar stoppen met het plegen van misdrijven zodra zij volwassen worden en verantwoordelijkheid gaan dragen in een baan of een gezin.</p> <p>Slechts een kleine minderheid van (vooral) jongens blijft doorgaan met het plegen van misdrijven. Van alle opgroeiende jongens vertoont ruwweg vijf procent blijvend strafbaar gedrag.</p> <p>Personen die zich bij herhaling schuldig maken aan het plegen van strafbare feiten, worden recidivisten genoemd.</p>	x	x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.4 De kandidaat kan de rol van overheidsorganen ter bestrijding van criminaliteit aangeven en verschillende beleidsmaatregelen onderscheiden.	x		
8.4 De kandidaat kan de rol van overheidsorganen ter bestrijding van criminaliteit aangeven, verschillende beleidsmaatregelen en kenmerkende visies van politieke stromingen onderscheiden en effectiviteit en wenselijkheid van beleidsmaatregelen beoordelen.		x	x
<p>8.4.1 De kandidaat kent/weet de volgende aspecten met betrekking tot overheidsinstanties die betrokken zijn bij het voorkómen en bestrijden van criminaliteit:</p> <p>De wetgevende macht (regering en parlement) stelt met elkaar vast wat strafbaar is, ze komen met wetten of wetwijzigingen. Op lokaal niveau kan de gemeenteraad strafbare feiten vaststellen, dit zijn altijd overtredingen.</p> <p>Op lokaal niveau is er het driehoeksoverleg tussen de burgemeester, officier van justitie en politie over de aanpak van criminaliteit en overlast in een bepaalde wijk.</p> <p>De burgemeester is belast met de handhaving van de openbare orde in de gemeente. Het openbaar ministerie, de officier van justitie en de politie zijn belast met de opsporing van strafbaar gedrag.</p> <p>De rechterlijke macht is belast met rechtspraak.</p>	x	x	x
<p>8.4.2 De kandidaat kan de volgende beleidsterreinen waarin verschillende aspecten van criminaliteit en veiligheid aandacht krijgen noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opsporingsbeleid • Gevangenisbeleid • Vervolgingsbeleid • Beleid ten aanzien van jeugdcriminaliteit 	x	x	x
8.4.3 De kandidaat kan het verschil tussen preventieve en repressieve aspecten van overheidsbeleid noemen, herkennen, beschrijven en toepassen.	x	x	x
<p>8.4.4 De kandidaat kent/weet de accenten die politieke stromingen en progressieve en conservatieve partijen leggen bij criminaliteitsbestrijding:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De sociaaldemocratische stroming legt nadruk op de maatschappelijke oorzaken van criminaliteit, pleiten voor preventieve maatregelen, de uitbreiding van taakstraffen en de bescherming van rechten van de burger. • De liberale stroming legt nadruk op de eigen verantwoordelijkheid van de burgers. Zij pleiten voor meer repressieve maatregelen, ruimere bevoegdheden voor politie en justitie en strenger/sneller straffen. • Binnen de christendemocratische stroming verschillen de accenten die door partijen gelegd worden wat betreft maatschappelijke oorzaken en preventieve maatregelen of eigen verantwoordelijkheid en repressieve maatregelen. Gemeenschappelijk is dat christendemocratische partijen het belang van waarden en normen, de rol van het gezin, de school en het maatschappelijke middenveld benadrukken bij het voorkomen van criminaliteit. 		x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.4 De kandidaat kan de rol van overheidsorganen ter bestrijding van criminaliteit aangeven en verschillende beleidsmaatregelen onderscheiden.	x		
8.4 De kandidaat kan de rol van overheidsorganen ter bestrijding van criminaliteit aangeven, verschillende beleidsmaatregelen en kenmerkende visies van politieke stromingen onderscheiden en effectiviteit en wenselijkheid van beleidsmaatregelen beoordelen.		x	x
<p>8.4.5 De kandidaat kent/weet de effectiviteit en wenselijkheid van gegeven beleidsmaatregelen te beoordelen aan de hand van de volgende criteria:</p> <p>Effectiviteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Feitelijke daling of stijging van bepaalde vormen van criminaliteit op grond van cijfers en statistieken. • Daling van criminaliteit/vermindere van onveiligheidsgevoelens (door het nemen van preventieve of repressieve beleidsmaatregelen). • De vermindering van de gevolgen van criminaliteit op materieel en immaterieel vlak. <p>Wenselijkheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De noodzaak van meer rechtsbescherming of rechtshandhaving. • De visies van politieke stromingen op de aanpak van criminaliteit. • De gevolgen van criminaliteit voor burger en samenleving op materieel en immaterieel vlak. 		x	x

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat	BB	KB	GT
8.5 De kandidaat kan de doelen van straffen en maatregelen onderscheiden.	x	x	x
<p>8.5.1 De kandidaat kan de doelen van sancties/ straffen herkennen, noemen, beschrijven en toepassen:</p> <p>Doelen van sancties/straffen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vergelding • Afschrikking/preventie • Beveiliging van de samenleving • Handhaving van de rechtsorde • Voorkomen van eigenrichting • Heropvoeding/resocialisatie • Genoegdoening 	x	x	x
<p>8.5.2 De kandidaat kent/weet de volgende aspecten van soorten straffen en maatregelen: De wet kent sancties; soorten straffen en maatregelen. De sancties kunnen gecombineerd worden.</p> <p>Sancties kunnen worden onderverdeeld in hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen.</p> <p>Hoofdstraffen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taakstraf/werkstraf • Gevangenisstraf • Geldboete • Hechtenis <p>De bijkomende straffen hebben meestal iets te maken met het strafbare feit dat is gepleegd. Een bijkomende straf kan in combinatie met een hoofdstraf of een andere bijkomende straf worden opgelegd, maar kan ook alleen worden opgelegd.</p> <p>Voorbeelden van bijkomende straffen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - openbaar maken van de uitspraak (met naam noemen); - afnemen van rechten, bijvoorbeeld het afnemen van het rijbewijs. <p>Maatregelen zijn niet in de eerste plaats bedoeld om iemand te straffen, maar gericht op herstel of om de samenleving tegen de dader of de dader tegen zichzelf te beschermen.</p> <p>Voorbeelden van maatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het afpakken van goederen of van winst die een verdachte met zijn misdrijven heeft gemaakt; - het betalen van een schadevergoeding aan het slachtoffer; - Tbs; een behandelmaatregel voor mensen die lijden aan een psychiatrische ziekte of stoornis. <p>De rechter kan ook iemand voorwaardelijk veroordelen tot een geldboete of een vrijheidsstraf. Een voorwaardelijke straf wordt (nog) niet uitgevoerd. De veroordeelde krijgt dan een proeftijd. Wanneer hij zich binnen de proeftijd opnieuw schuldig maakt aan een strafbaar feit, wordt de voorwaardelijke straf uitgevoerd.</p>	x	x	x

3.4 ML2/V/1 ANALYSE MAATSCHAPPELIJK VRAAGSTUK

ML2/V/1 Analyse maatschappelijk vraagstuk	BB	KB	GT
Analyse maatschappelijk vraagstuk			x
<p>De kandidaat kan een maatschappelijk vraagstuk gerelateerd aan de exameneenheden analyseren door verbanden tussen de eindtermen te leggen en door de benaderingswijze van maatschappijkunde erop toe te passen.</p> <p>Deze centrale eindterm is uitgewerkt in de eindtermen 1.1 tot en met 1.9 en bijbehorende toelichtingen.</p> <p>Inleiding:</p> <p>De in het centraal examen aangeboden maatschappelijke vraagstukken liggen binnen de domeinen/exameneenheden Politiek en beleid, Massamedia, Mens en werk, De multiculturele samenleving en Criminaliteit en rechtsstaat.</p> <p>De opgave bestaat uit een aantal informatiebronnen en bijbehorende vragen. Naar aanleiding van dit materiaal moet de kandidaat kennis van alle exameneenheden kunnen toepassen. In de toelichtingen van de eindtermen staat een specificatie van welke kennis getoetst kan worden.</p> <p>In de examenopgave wordt tevens een beroep gedaan op de volgende vaardigheden: informatievaardigheden, hanteren van de benaderingswijze en standpuntbepaling.</p>			x
<p>1.1 De kandidaat kan de kenmerken van een maatschappelijk vraagstuk noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <p>Er is sprake van een maatschappelijk vraagstuk als voldaan wordt aan de volgende kenmerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er moet sprake zijn van een situatie die veel mensen onwenselijk vinden; die veel mensen in strijd vinden met bepaalde waarden en/of normen. • Er bestaan verschillende meningen over de oplossing van het probleem; betrokken burgers/groeperingen hebben verschillende waarden, normen en belangen. • De oplossingen van een maatschappelijk vraagstuk kunnen gedaan worden door acties of maatregelen van maatschappelijke organisaties of door gezamenlijk optreden van burgers. Het probleem kan ook worden aangepakt door de overheid. • Het vraagstuk krijgt de aandacht van de media en het krijgt daardoor de aandacht van de publieke opinie en de overheid. Een groep mensen of organisatie brengt het vraagstuk onder de aandacht van de media. 			x
<p>1.2 De kandidaat kan politiek-juridische, sociaaleconomische, sociaal-culturele en veranderings- en vergelijkende invalshoeken/aspecten welke verbonden zijn aan het maatschappelijk vraagstuk noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De kandidaat kan politiek-juridische, sociaaleconomische, sociaal-culturele en veranderings- en vergelijkende aspecten van het vraagstuk herkennen in het aangeboden bronnenmateriaal. • Ook kan in het examen gevraagd worden om met behulp van de verschillende invalshoeken verklaringen te geven voor bepaalde problemen. • Tenslotte wordt van de kandidaat verwacht dat het de politiek-juridische, sociaaleconomische, sociaal-culturele en veranderings-en vergelijkende invalshoek kan toepassen. 			x

ML2/V/1 Analyse maatschappelijk vraagstuk	BB	KB	GT
Analyse maatschappelijk vraagstuk			x
<p>1.2 De kandidaat kan politiek-juridische, sociaaleconomische, sociaal-culturele en veranderings- en vergelijkende invalshoeken/aspecten welke verbonden zijn aan het maatschappelijk vraagstuk noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: (vervolg)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politiek-juridische invalshoek/aspecten/begrippen: <ul style="list-style-type: none"> - Daarbij gaat het om vragen zoals: <p>Welk beleid en welke regelgeving bestaat er voor dit maatschappelijk vraagstuk? Zijn er (wettelijke) regels nodig om het probleem op te lossen? Waarom is het vraagstuk een sociaal en politiek probleem? Wat zijn de machtsmiddelen van de overheid en de verschillende maatschappelijke groeperingen? Wie/welke groepering heeft er ten aanzien van het vraagstuk meer macht dan een ander/andere groepering? Welke functie van politieke partijen vervullen politieke partijen bij de aanpak van het vraagstuk? Welke opvattingen hebben politieke partijen en stromingen met betrekking tot dit vraagstuk? Welke mogelijkheden hebben groeperingen om het beleid te beïnvloeden?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bij het toepassen/herkennen van de politiek-juridische invalshoek kan de kandidaat onder andere de volgende begrippen herkennen en toepassen: <p>Algemeen belang; belangen; tegengestelde belangen; pressie- en belangengroepen; dictatuur; parlementaire democratie; gezag; grondrechten; grondwet; lobby; (formele en informele) macht; machtsmiddelen; machtsverhouding; overheid; overheidsbeleid; politieke agenda; politieke besluitvorming/fasen in de besluitvorming; politiek probleem; politieke partijen; politieke stroming; rechtsstaat; (geschreven en ongeschreven) regels, verzorgingsstaat.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sociaaleconomische invalshoek/aspecten/begrippen: <ul style="list-style-type: none"> - Daarbij gaat het om vragen zoals: <p>Wat zijn de belangen van de betrokken maatschappelijke groepen? Welke belangentegenstellingen liggen ten grondslag aan conflicten tussen belangenorganisaties? Wat is de maatschappelijke positie van betrokken groeperingen? Welke factoren bepalen de (relatief slechte) positie van bepaalde groepen op de arbeidsmarkt/in de samenleving? Wat is de relatie tussen belangen en maatschappelijke positie? Wat is de relatie tussen het vraagstuk en maatschappelijke ongelijkheid? Welke financieel-economische belangen of financiële aspecten zijn bij het vraagstuk betrokken?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bij het toepassen/herkennen van de sociaaleconomische invalshoek kan de kandidaat onder andere de volgende begrippen herkennen en toepassen: <p>Arbeidsverhoudingen (relatie werkgevers- en werknemersorganisaties); belangen (bijvoorbeeld van werkgevers- en werknemersorganisaties); pressie- en belangengroepen; commercialisering; commerciële belangen; sociale ongelijkheid; maatschappelijke arbeidsverdeling; maatschappelijke positie (inclusief factoren die de maatschappelijke positie van bepaalde groepen bepalen); maatschappelijke ladder; marktmechanisme; sociale mobiliteit; vakbonden; verzorgingsstaat.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sociaal-culturele invalshoek/aspecten/begrippen: <ul style="list-style-type: none"> - Daarbij gaat het om vragen zoals: <p>Wat zijn de opvattingen, waarden, normen van betrokken maatschappelijke groepen over de aard, de oorzaken van het maatschappelijk vraagstuk of oplossingen? Wat is de rol van (sub) cultuur van groeperingen/de samenleving? Wat is de rol van de media bij het ontstaan van meningen/bij ontstaan van beeldvorming?</p>			x

ML2/V/1 Analyse maatschappelijk vraagstuk	BB	KB	GT
Analyse maatschappelijk vraagstuk			x
<p>1.2 De kandidaat kan politiek-juridische, sociaaleconomische, sociaal-culturele en veranderings- en vergelijkende invalshoeken/aspecten welke verbonden zijn aan het maatschappelijk vraagstuk noemen, herkennen, beschrijven en toepassen: (vervolg)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bij het toepassen/herkennen van de sociaal-culturele invalshoek kan de kandidaat onder andere de volgende begrippen herkennen en toepassen: <p>Beeldvorming; censuur; cultuur; discriminatie; dominante cultuur; identiteit; manipulatie; massamedia; massacommunicatie; mensenrechten/grondrechten; multiculturele samenleving; normen; objectiviteit; pluriformiteit; referentiekader; selectieprocessen (bij berichtgeving in de media) socialisatie; socialiserende instituties; stereotype(ring); subcultuur; subjectiviteit; vooroordeel; waarde.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veranderings- en vergelijkende invalshoek/aspecten: - Daarbij gaat het om vragen zoals: <p>Hoe keek men in het verleden tegen het vraagstuk aan? Welke sociale, culturele, politieke en sociaaleconomische veranderingen zijn van invloed geweest? Hoe kijkt men in andere samenlevingen tegen het vraagstuk aan?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bij het toepassen/herkennen van de veranderings- en vergelijkende invalshoek kan de kandidaat onder andere de volgende begrippen herkennen en toepassen: <p>Plaats- en tijdgebondenheid van waarden, normen, opvattingen en regels.</p>			x
<p>1.3 De kandidaat kan waarden, normen en (tegengestelde) belangen van betrokken actoren noemen, herkennen, beschrijven en toepassen, en beoordelen in welke mate die actoren toegang hebben tot machtsmiddelen om voor hun belangen op te komen.</p>			x
<p>1.4 De kandidaat kan opvattingen van politieke stromingen en/of politieke partijen over dit maatschappelijk vraagstuk noemen, herkennen, beschrijven en toepassen.</p>			x
<p>1.5 De kandidaat kan de volgende aspecten van de rol die media vervullen ten aanzien van het vraagstuk noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p>			x
<p>1.5.1 De kandidaat kan de volgende aspecten van de rol van media in selectieprocessen van nieuws noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Media spelen een belangrijke rol spelen in de productie en verspreiding van nieuws. • Media zijn daardoor ook een belangrijke actor in de beeldvorming en berichtgeving over maatschappelijke problemen. • Nieuws dat verschijnt in de media is het resultaat van selectieprocessen op verschillende momenten. • Actoren in de media zijn verslaggevers, journalisten, persbureaus en redacties. 			x

ML2/V/1 Analyse maatschappelijk vraagstuk	BB	KB	GT
Analyse maatschappelijk vraagstuk			x
<p>1.5.2 De kandidaat kent/weet de volgende criteria die een rol kunnen spelen in welk nieuws er wordt geselecteerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eigen waarden en normen (referentiekader) van de journalisten • De actualiteit • De uitzonderlijkheid/hoe opvallend het is • De nabijheid • De doelgroep • Commerciële belangen • De belangstelling van een (groot) publiek • De identiteit van het medium <p>Via de mogelijkheden van het internet is iedereen in staat om een rol te spelen in de nieuwsvoorziening. Een voorbeeld hiervan is burgerjournalistiek. Het (her)schrijven van nieuws via eigen blogs en websites of sociale mediakanalen.</p> <p>Ook wordt het internet regelmatig ingezet om politieke boodschappen ongefilterd te verspreiden.</p> <p>Doordat de drempel tot het verspreiden van informatie via het internet lager ligt dan bij de 'klassieke' massamedia en er minder filters zijn in de selectie van nieuws, is het voor burgers belangrijk dat ze kunnen beoordelen hoe objectief informatie is. Dit kunnen ze doen als ze de criteria voor de objectiviteit van nieuws kunnen toepassen.</p>			x
<p>1.5.3 De kandidaat kan de functies die de media hebben in een democratie noemen, herkennen, beschrijven en toepassen.</p>			x
<p>1.5.4 De kandidaat kent/weet de volgende twee uitgangspunten van het overheidsbeleid wat betreft media:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pluriformiteit behouden. De overheid wil in ieder geval een aanbod van diverse en kwalitatief goede media. Media die dreigen te verdwijnen omdat ze een te kleine doelgroep hebben, kunnen daarom (tijdelijk) financieel worden gesteund. • Persvrijheid. De overheid mag zich niet bemoeien met de inhoud van de media, en mag niet vooraf bepaalde media censureren. 			x
<p>1.5.5 De kandidaat kan de volgende functies van de media voor de samenleving en het individu noemen, beschrijven, herkennen en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Amusementsfunctie • Socialiserende functie • Informatiefunctie • Meningsvormende functie 			x

ML2/V/1 Analyse maatschappelijk vraagstuk	BB	KB	GT
Analyse maatschappelijk vraagstuk			x
<p>1.6 De kandidaat kan met voorbeelden uit informatiebronnen over het vraagstuk verduidelijken welke beeldvorming, vooroordelen en stereotypen overgedragen worden, met gebruikmaking van de begrippen selectieve perceptie en referentiekader. De kandidaat kan hierbij vooroordelen en stereotyperingen noemen en herkennen:</p> <p>De media bepalen voor een belangrijk deel wat we weten en hoe we denken over gebeurtenissen in de wereld, over groepen mensen en personen. Deze beeldvorming komt niet altijd overeen met de werkelijkheid.</p> <p>Dat heeft te maken met onze selectieve waarneming. Mensen selecteren informatie en vervormen deze zo dat ze passen binnen het eigen referentiekader: het geheel van persoonlijke waarden, normen, kennis en ervaringen.</p> <p>Het referentiekader van iemand werkt als een filter waarmee de informatie geselecteerd en gekleurd wordt.</p> <p>Dit kan zorgen voor stereotypen en vooroordelen.</p> <p>Vooroordelen zijn gevoelens over een persoon of groep die meestal negatief zijn.</p> <p>Stereotypen zijn algemene ongenueanceerde opvattingen of beelden over de kenmerken van groepen en hun leden.</p>			x
<p>1.7 De kandidaat kan informatiebronnen beoordelen en vergelijken met betrekking tot de vraag of deze meer of minder objectief en dus betrouwbaar zijn:</p> <p>De kandidaat kan informatiebronnen beoordelen op de mate van objectiviteit door de volgende criteria te kunnen noemen, beschrijven, herkennen en toepassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoor en wederhoor • Het controleren van feiten via een andere bron • Het scheiden van feit en mening <p>De kandidaat kan bovenstaande criteria ook beschrijven als normen voor kwaliteitsjournalistiek en als de journalistieke normen.</p> <p>De mate van objectiviteit of subjectiviteit wordt mede bepaald door de keuze van de onderwerpen, gebruikte woorden, gekozen beelden, de invalshoek en het frame van waaruit een onderwerp beschreven wordt.</p>			x

ML2/V/1 Analyse maatschappelijk vraagstuk	BB	KB	GT
Analyse maatschappelijk vraagstuk			x
<p>1.8 De kandidaat kan theorieën over de beïnvloeding van mensen door de media noemen, herkennen, beschrijven en toepassen op gegeven informatiebronnen:</p> <p>Het gaat om de volgende beïnvloedingstheorieën:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Injectienaaldtheorie: Deze theorie gaat ervan uit dat media het publiek 'vol kunnen spuiten' met bepaalde ideeën en informatie. De mensen worden daarbij als klakkeloze afnemers van deze ideeën gezien. De media zijn volgens deze theorie in staat tot indoctrinatie en manipulatie. • Framingtheorie: Volgens de framingtheorie kunnen de media een onderwerp op een bepaalde manier belichten – framen – waardoor de wijze waarop de ontvangers van die boodschap over het onderwerp gaan nadenken en praten wordt gestuurd. Deze framing door de media kan bewust of onbewust plaatsvinden. • Agendatheorie: Volgens deze theorie hebben media - door de hoeveelheid aandacht die ze aan bepaalde onderwerpen besteden - invloed op waar mensen over praten en wat mensen belangrijk vinden, maar hebben media geen directe invloed op hoe mensen over deze onderwerpen denken. • Theorie van selectieve perceptie: Mensen nemen waar op basis van hun referentiekader. Informatie die daar niet bij past, wordt niet waargenomen, of niet voor waar aangenomen. Sommige communicatiedeskundigen zijn dan ook van mening dat bepaalde informatie via de media alleen mensen kan bereiken die open staan voor die informatie. 			x
1.9 De kandidaat kan een eigen standpunt ten aanzien van het vraagstuk formuleren en kan dat standpunt onderbouwen met de kennis uit dit examenprogramma.			x

COLLEGE VOOR TOETSEN EN EXAMENS

Het College voor Toetsen en Examens is namens de overheid verantwoordelijk voor de kwaliteit en het niveau van de centrale examens en toetsen in Nederland. Het heeft verschillende examens en toetsen onder zijn hoede.

[cvte.nl](https://www.cvte.nl)

SAMEN BOUWEN WE AAN GOEDE TOETSEN EN EXAMENS

 Centrale Eindtoets primair onderwijs: de eindtoets die de overheid aanbiedt aan leerlingen uit groep 8. De uitkomst is een advies voor het best passende brugklatype. [Centraleeindtoetspo.nl](https://www.centraleeindtoetspo.nl)

 Centrale examens voortgezet onderwijs: het centrale deel van de eindexamens vmbo, havo of vwo. Het diploma geeft toegang tot passend vervolgonderwijs. [Examenblad.nl](https://www.examenblad.nl)

 Staatsexamens voortgezet onderwijs: examens voor iedereen die individueel of op vso-scholen niet in staat is via het regulier voortgezet onderwijs examen af te leggen. [Staatsexamensvo.nl](https://www.staatsexamensvo.nl)

 Centrale examens middelbaar beroeps- onderwijs: centrale examens Nederlandse taal en Engels voor studenten in het mbo. De uitkomst is onderdeel van het mbo-diploma. [Examenbladmbo.nl](https://www.examenbladmbo.nl)

 Staatsexamens Nederlands als tweede taal: examens Nederlandse taal voor iedereen die Nederlands niet als moedertaal heeft. Het diploma toont aan dat het Nederlands voldoende is voor werk of opleiding. [Staatsexamensnt2.nl](https://www.staatsexamensnt2.nl)